

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/264360471>

BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİĞİ

Article · August 2014

CITATIONS

0

READS

3,636

1 author:

[Hamza Kaya Beşler](#)

Pamukkale University

2 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Violence of Sport Audience [View project](#)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİĞİ

Hamza Kaya BEŞLER

University of Ankara

ABSTRACT

Nowadays plagiarism and its types are really common in scientific researches. Science represents objectiveness, truth, facts and honesty, in this point of view it is unacceptable to plagiarize in the academic word. Plagiarism becomes more arguable especially if these people are academician and have important role in the society. When we look at the plagiarism cases in Turkey it is obvious that plagiarism has raised considerably. Along with the technology, plagiarism has become easy and faster according to this fact this paper has been written to inform others.

GİRİŞ

Bilimsel araştırmalarda intihal ve türleri son zamanlarda çok yaygın şekilde görölmeye başlamıştır. Bilimin tarafsızlığı, doğruluğu, gerçeği ve dürüstlüğü temsil ettiğini göz önünde bulundurursak akademik dünyada emek hırsızlığını kabullenmek mümkün değildir. İntihalin bilim insanlarında görölmesi ise, üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur. İntihalle ilgili örnek olayları incelediğimizde ölkemizde geğmişten günümüze intihal vakalarına çok rastlamaktayız. Teknolojinin de sağlamış olduğu imkânlar sayesinde intihalin daha kolay ve çabuk olduğu çağımızda insanları bilinçlendirme amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

“Bilim, gerçeğin bir kısmıyla kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünü olarak tanımlanabilir.”(Sönmez ve Alacapınar 2013:22) Başka bir şekilde bilimi tanımlayacak olursak, bilim doğruluğu kanıtlanmış bilgiler bütünüdür. (Seyidoğlu 2009:11) Daha kısa bir tanım yapacak olursak “bilim bilmenin yöntemidir” (Fraenkel ve Wallen,2000;Akt, Erkuş 2013) “Bilim gibi sürekli bir değişme halinde olan, yapısı karmaşık bir süreci, kesin açık ve herkesin kabul edeceği bir tanımla belirlemek ise büsbütün güç bir iştir.” (Yıldırım 1979;Akt,Erkuş 2013)

Yukarıda belirtildiği gibi bilim genel geçer bir tanımını yapmak mümkün değildir. Bunun sebebi ise bilimin sürekli gelişmekte ve ilerlemekte olmasıdır. Bilim insanın varoluşundan beri vardır fakat asırlar önceki bilim ile çağımızdaki bilim arasında ciddi fark vardır. Ancak bu fark çağımızla geğmiş arasında bağlantı olmadığı anlamına gelmez unutmamak gerekir ki geğmişteki bütün bilgiler günümüzdeki bilgilerin temelini oluşturur ve bilim için bilgiler bütünüdür denmesinin sebebi budur. Bir diğer gerçek ise bilimin insanın merak duygusu, evreni anlama ve

ihtiyaçlarından ortaya çıktığı ve geliştiğidir. (Fraenkel ve Wallen,2000;Akt,Erkuş 2013)

Bilimin gerçekleşebilmesi için birtakım ölçütler vardır Karakaş (1988) Akt, Erkuş (2013) bunları beş başlık altında toplamıştır.

I. *Gözlenebilirlik:* Bilimsel bilgi görüldür; gözlenemeyen bir kavram bilimin konusu olamaz. Fakat bazı olgular gözle gözlenemez akıl ve kişilik gibi, psikoloji bilimi bunları organizmanın tepkileriyle ölçer.

II. *Ölçülebilirlik:* Doğadaki her şeyin miktarı vardır. Gözlenen olgular sayılır ve ölçülebilir.

III. *İletilebilirlik:* Gözlenebilen ve ölçülebilen olgu ve süreçler, başka bilim kişilere ve bilim adamlarına iletilebilmeli ki ortak genel geçer bilgilere ulaşılabilin. Kısacası bilgi hiç bozulmadan daha uzaktaki kişiye bile iletilebilir olmalıdır.

IV. *Tekrarlanabilirlik:* Ölçülen ve gözlenen bir bilginin diğer bilim adamları tarafından da tekrar edilebilmesi gerekir. Bilgi tekrar edildikçe test edilmiş olur ve her seferinde sonucunun aynı olması onun güvenilirliğini artırır.

V. *Sağdanabilirlik:* Araştırmalar tekrarlandıkça ve doğruluğu kanıtlandıkça bilimsel yasa durumunda bilgi niteliği kazanır.

Etik ve Bilimsel Araştırma Etiği

Etik kavramı ahlak ile eş anlamda kullanılmaktadır. Açıklamak gerekirse etik; yaşantımızdaki yazılı veya sözlü kurallara uyma, doğru ile yanlış ayırt etme, iyi ile kötüyü algılayabilme ve bütün bunların sonucunda doğru olanı yani etik olanı yapmak olarak algılanır.

Fakat bilimsel araştırma etiği dendiği zaman bilim dünyasında farklı bir konu söz konusudur. Bilim birikerek ilerleyen bir olgu ve bütün bilgilerin birbirine bağlı olarak geliştiği bir süreç olduğu için bilim insanların birbirinden faydalanması ve başkalarının çalışmalarının incelemesi gayet normaldir. Fakat bunu yaparken belli başlı kurallar ve yöntemler vardır. Bu kurallara uyulmadığı zaman başkalarının emeğine saygı gösterilmemiş ve bunun sonucunda bilimsel araştırma etiğine uyulmamış olur. Daha da kötüsü yapılan yanlışın sonucu emek hırsızlığına kadar gidebilir. (Markham 2007)

Bilimsel Araştırmada Etik Sorunlar, Dünyadan ve Türkiye'den Örnek Olaylar

Son zamanlarda bilimsel araştırmalarda sorunlar gittikçe artmıştır. Özellikle teknolojinin gelişerek hayatı kolaylaştırması ve hızlandırması bu durumun en önemli etkenlerindedir. Bu sorunların başında ise intihal ve türleri gelmektedir. İntihal bazen kasıtlı bazen ise bilgi eksikliğinden yapılmaktadır. Özellikle bilgisayarların kopyalama ve yapıştırma gibi bir imkân sunması emek hırsızlığını daha da üst seviyelere taşımıştır. Bu sorunlar çerçevesinde insanları bilinçlendirme adına ciddi adımlar atmak gerekir. (Al-Allaf 2011)

Etik dışı olaylar yapıldığı zaman o an ortaya çıkmaya bile seneler sonra insanın hayatının en önemli anlarında ortaya çıkabilir. Bu duruma örnek eski Macaristan cumhurbaşkanı Pal Schmit gösterilebilir. Olimpiyat şampiyonluğu bulunan Pal Schmit'in 215 sayfalık doktora tezinin 200 sayfasının başka çalışmalarla kısmen ya da tamamen aynı olduğunu ya da doğrudan başka tezlerden tercüme edildiği Budapeşte'deki Semmelweis Üniversitesi tarafından bildirildi. Akademik ünvanı elinden alınan cumhurbaşkanı istifa çağrılarını üzerine başkanlık görevinin intihalle ilişkisi olmadığını savunsa da artan baskılar sonucu istifa etmek zorunda kalmıştır.(Habertürk 2012)

Yukarıda verilen örnek olayı incelediğimizde intihalin yapıldığı anda sorun olmasa bile seneler sonra hayatımıza mal olacak bir konumda karşımıza çıktığına şahit olmuş bulunmaktayız. Sayın Schmit her ne kadar "*Cumhurbaşkanı halkın birliğini temsil eder. Mevcut durumda kendimi görevimi iade etmekle yükümlü görüyorum*" dese de normal şartlarda intihalle alakası olmayan halk bile sokağa dökülerek başkanı istifaya çağırmıştır.

İntihal vakalarının çok yaygın olarak görüldüğü yerlerden biriside üniversitelerdir. Özellikle lisans düzeyindeki öğrencilerin tez yazım kuralları konusunda iyi eğitilmedikleri ve bu hususta etiğin önemi kendilerine anlatılmadığı için intihale ve türlerine yöneldikleri görülmektedir. Bu duruma güzel bir örnek Avustralya'da gerçekleşmiştir. Avustralya'nın en eski akademik enstitüsü olan Sydney Üniversitesi 200 den fazla öğrencinin intihal şüphesinden sonra katı önlemler alarak duruma müdahale etmiştir. Anti İntihal tespit programı ile alıntılarının çoğunun internet ortamından olduğu ortaya çıkarılmıştır. Üniversitenin birden çok fakültesinde gerçekleşen olay sonucunda çalışması geçersiz sayılanların yanında birçok öğrencinin de çalışmalarını tekrar düzenlemesi istenmiştir. Ülkede gündeme oturan bu olay sonucunda 25 tane üniversite anti intihal tespit programını lisanslı olarak satın almıştır. (The Guardian 2005)

Ülkemizde intihal konusunda da birçok olaya rastlamaktayız. Bunlardan birisi de "Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde (OMÜ) aralarında Rektör Prof. Hüseyin Akan'ın da bulunduğu bazı öğretim üyelerinin uluslararası dergilerde yayımlanan makaleleri, "intihal (bilimsel aşırma)" ve "gereksiz, mükerrer yayın" gerekçesiyle etik bulunmayıp bilimsel yayınlar arasından geri çekildi."(Cumhuriyet 2010) haberdir.

Türkiye'de ne yazık ki bu tür olaylara çok rastlanmaktadır. Ülkemizden bazı akademisyenler çalışmalarını öğrencilerine yaptırarak altlarına sadece imzalarını attıkları için bu tür olumsuzluklarla karşılaşabildikleri görülmektedir. Bunun tam tersi ise öğrencinin bir çalışma yaparak hocasının ismini çalışmasında görmek istemesi üzerine hocanın çalışmayı kontrol etmeyerek imzalaması sonucu da olabilmektedir. Bunun yanında intihali bilinçli ve kasıtlı yapanlar da yok değildir. Sebebi ne olursa olsun intihal tespit edildiği zaman yapan kişinin kendini savunacağı hiçbir dayanağı yoktur. Bu şekilde ünvanını yitiren birçok akademisyen mevcuttur.

Bilimsel Araştırmalarda Etik Dışı Davranış

Bilim gerçekleri ortaya koyan ve doğruluğu hakikati temsil ettiği için bilim insanının da dürüst ve güvenilir olması beklenir. Bu sebepten dolayı bilim adamları bir çalışma yaparken çok titiz davranmalı ve özellikle başka kaynaklardan yararlandığı zaman bunu usulünce yapmalı en önemlisi ise alıntı yaptığı durumlarda bunu uluslararası standartlara uygun şekilde belirtmelidir. Fakat bilimsel çalışmada farkında olmadan veya hata yaparak kısmen de olsa intihal yapma riski vardır. Böyle bu durum ortaya çıktığında bilim adamının ilk yapması gereken şey hatasını kabul etmek olmalıdır. Aksi takdirde ciddi itibar kaybına uğrayabilir. Özetlemek gerekirse bilim dünyasında böyle bir durum yaşandığında etik dışı bir davranış olarak algılanır. (Ertekin, 2002)

İntihal ve Türleri

A. Disiplinsiz Araştırma

Bu araştırmada yazar kötü niyetli değildir fakat araştırmayı ciddiye almayarak sorumsuzca davranır bunun sonucunda araştırmada telafisi mümkün hatalar ortaya çıkar. Ancak bu durumun aynı kişide sürekli meydana gelmesi de itibarı sarsabilir. Özellikle de dünyaca tanınan yayın kuruluşları bu tür çalışmaları yayınlamama konusunda ciddi tutum sergilemektedirler. Bir araştırmacıdan beklenen ciddi ve titiz çalışmasıdır. (Ertekin, 2002)

B. Yinelenen Yayın (*Duplication*)

Bir alışma birden fazla yayına yollanarak yayınlatılırsa buna yinelenen yayın denir. Bu durum yayıncı kuruluşların en çok yakındığı durumlardandır. Bir başka terimle **salam dilimleme** (*salami slicing*) olarak ifade edilen bu intihal türü özellikle tercüme yayınlarda meydana da gelebilmektedir. Kişilerin aynı çalışmayı bir farklı dile tercüme etmesi veya ettirmesi çalışmasını başka bir yayında yayınlayabilme hakkı vermez bu ancak çalışmanın verildiği ilk yayın kuruluşunun editörünün izniyle gerçekleşebilir. (Ertekin, 2002)

C. Sahtecilik, Saptırma (*Falsication*)

İsminden de anlaşılacağı gibi bilimsel verilerin sistemli olarak değiştirilmesine ve üzerinde düzenlemeler yaparak kendi alışmanmış gibi sunulmasına sahtecilik denir. Bu durumun bir kişinin arabasını aldıktan sonra boyasını değiştirip ve modifiye edip kullanmaktan veya satmaktan hiçbir farkı yoktur. Hatta maddi bir karşılığı olmadığını düşünürsek manevi anlamda daha etik dışı olduğu da söylenebilir. Bu türlü bir sahteciliğin kanıtlanması zordur bu sebepten dolayı ciddi bilim dergileri bu

hususla teknolojiden yararlanarak araştırmacıların çalışmalarının detaylarıyla anlatmalarını istemektedir. (Wager, 2011) (Ertekin, 2002)

E.Uydurmacılık (*Fabrication*)

Masa başı aşırma (*desk research*) ve **kuru laboratuarcılık** (*dry labbing*) uydurmacılık için kullanılan başka kelimelerdir. Bu türde kişi hiç araştırma yapmadığı halde ya da eksik verileri uygun yöntemlerle elde etmiş gibi göstererek uydurma bir makale yazar. (Ertekin, 2002)

Yukarıda bahsedilen intihal türünü incelediğimizde profesyonel bir hırsızlık operasyonu olarak nitelendirebiliriz. Bunun sebebi insanların inanacağı şekilde veri uydurmak ciddi zekâ isteyen bir uğraşıdır. Ertekin (2002), kitabında belirttiğı gibi bu tür çalışmalar çok önemli araştırma merkezlerinden çıkabilmektedir ve para ile makale basan dergilerde bu intihal türü daha çok görülmektedir. Bu sebepten dolayı para ile yayın yapma konusunda titiz davranıp bu yöntemi aşır kullanmamakta fayda vardır. alışmalarının çoğunu para ile yayınlamış bir araştırmacı kendisine şüphe ile yaklaşılmasına sebep olabilir.

F. Aşırmacılık (İntihal) (*Plagiarism*)

Başkasının düşüncelerini, görüşlerini ve fikirlerini kendininmiş gibi kaynak göstermeden ve atıfta bulunmadan kullanmaya aşırmacılık denir. (ODTÜ, UEAM)

Ertekin (2002), kitabında aşırmacılığı haksız kullanma, *kendi adına geçirme*, *yağmacılık* ve *korsanlık* gibi kelimelerle ifade etmiştir. Bu kelimelerden yola çıkarak biz de aşırmacılığı ***bilim hırsızlığı***, ***emek hırsızlığı*** ve ***bilimde yolsuzluk*** olarak tanımlayabiliriz. Hiçbir şekilde açıklaması olmayan bu intihal türünün çok yaygın olmasında teknoloji en büyük etkenlerdendir. rnek olaylarda inceldiğimiz üzere bu tür intihali yapan kişilerin hayatlarının dönüm noktalarında nasıl itibar kaybettiklerine şahit olduk. Unutmamak gerekir ki yapılan çalışmada kaynak göstermek araştırmayı kltmez aksine çalışmanın daha güvenilir ve bilimsel olmasına katkı sağlar.

Bilimsel Araştırmada Etik Dışı Davranış Sebepleri

Erkuş (2013) kitabında bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışların sebeplerini üç başlık altında toplamıştır.

a.Eğitim eksikliğı ve bilgisizlik: Bilimsel araştırmalarda yöntem ve uluslar arası standartlar hakkında eğitim verilmemesi ve bilimsel araştırma etiğı bilincinin araştırmacılara verilememesi en başta gelen sebep olarak nitelendirilebilir.

b. Ekonomik ve yönetsel baskılar: Para için yapılan çalışmalarda paranın ekiciliğı veya çalışılan kurumda patronun gözüne girme isteğı en kötüsü ise bilim yuvası olan üniversitelerde kıdemli ğretim elemanlarının kıdemsizlere iş yüklemesi

ve onlardan kapasitesinden fazla iş bekleme intihal yapılmasına sebep olabilmektedir.

c.Psikolojik etmenler: Bilim insanının çevresinde itibar görmemesi ve yetersiz olduğu hissine kapılarak fazla yayın yaparak bu eksikliği kapatmak düşüncesiyle intihale başvurması söz konusu olabilir. Unutmamak gerekir ki bir şeyleri başarmak için hırs gerekir fakat aşırı hırs insanoğlunu gayri meşru yollara itebilir.

İntihale Karşı Alınabilecek Önlemler

Daha öncede bahsettiğimiz gibi intihalin çok yaygın bir biçimde görülmesinde teknolojinin etkisi yadsınamaz özellikle internetin bizlere sunduğu imkânlar intihali daha çabuk ve kolay hale getirmiştir. Teknolojinin büyük etken olduğu intihale teknoloji ile engel olmak mümkündür. Bu sebepten dolayı intihal ve türlerini tespit edebilme adına ciddi şekilde anti intihal yazılımları geliştirilmiştir. Bunun yanında intihale engel olma ve insanları bilinçlendirme anlamında çeşitli sivil toplum kuruluşları ve internet siteleri mevcuttur. Committee on Publication Ethics (**COPE**) ise bunlardan bir tanesidir.

1997 yılında ufak bir tıpcı grubu tarafından kurulan (COPE)'un şuan dünya genelinde farklı alanlardan 9000'i aşkın üyesi mevcuttur. Organizasyonun amacı bilim dünyasında yer alan herkesi bilimsel araştırma teknikleri, etiği ve yayın hakları gibi konularda bilinçlendirmek ve etik dışı davranışlara engel olmaktır. Editörleri dahi bilinçlendirme adına eğitim veren bu organizasyonun yapmış oldukları örnek alınarak değişik ülkelerde uygulanabilir.

Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışların en çok görüldüğü yer aslında lisans düzeyindeki öğrencilerdedir. Öğrencilerin biran önce mezun olma istekleri ile bu hususta yeterli eğitim almamaları bu durma sebep olabilmektedir. Bu sebepten dolayı bilimcileri lisans düzeyinde eğitmek ve etik bilincini aşılma daha faydalı olacaktır. Bu doğrultuda ODTÜ Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi intihali engelleme yollarını altı başlık altında toplamıştır.

1.Öğrencileri aşırma konusunda eğitmek: öğrenci bu konuda eğitimsiz ve bilinçsiz olduğu zaman iyi niyetli olsa dahi intihal yapma olasılığı yüksektir. Bu yüzden öğrencilere bu hususta ciddi ders vermek gerekir.

2.Verilecek ödevlerin konuları liste halinde vermek: öğrencilere konu vererek yapabilecekleri çalışmalarını onlara vermek daha faydalı olacaktır. Özellikle her sene öğrencilere farklı ödev vermek gerekir ki öğrenci kendinden önce mezun olan arkadaşlarının ödevlerine tenezzül etmesin.

3. Ödevlerin konu ve kapsamlarını çok açık anlatmak: öğrencilere kapasitelerine göre ödev vererek onlardan ne istediğinizi çok iyi açıklamanız gerekir bunun yanında öğrenciden iki kitap, iki dergi, iki internet sayfası ve son beş yıl içerisinde

yayınlanmış beş çalışma gibi kısıtlamalar getirerek kaynak kullanmasını isterseniz öğrenciyi kısmen araştırmaya teşvik etmiş olursunuz.

4. “Güncelleme” işlemi için bir dizi tarih belirlemek: Bu yöntem aşırmaı engellemede çok etkilidir. Dönem boyunca belirli aralıklarla öğrencilerinize ödevleri ile ilgili tartışma ve soru-cevap saatleri yapmaya hazır olmalarını söylemeniz halinde çalışmalarını adım adım izleyebilirsiniz. Hazırladıkları ödevlerin belirli aşamalarında tartışma ve görüşme saatleri koyabilirsiniz. Örneğin, konuyu veya problemi belirleme, ilk kaynakları bulma ve okuma, yazının temelini oluşturma, yazının ilk halini yazma vb. gibi. Bu şekilde, öğrenciler hazırladıkları yazının her aşamasını adım adım izlemek durumunda kalacak ve teslim tarihine bir gün kala kaynaklardan kopyalamaya başvurmayacaklardır.

5.Ödevleri hakkında sözlü bir sunum veya bir yorum deneme yazısı istemek: öğrencilerden çalışmaları konusunda sunum yapmalarını istemek veya rapor yazdırmak onların konuya hakim olup olmadıkları hususunda ip ucu verebilir.

6.Cezaların ne olduğunu açıklamak: aşırma sonucunda alabilecekleri cezaları kendilerine bildirmek ve özellikle aşırma yapıp ta hayatın manevi anlamda biten kişilerden örnekler vererek öğrencilere intihalin ne kadar büyük bir suç olduğu anlatılabilir. Bu süreçte özellikle kanunda geçen maddeleri kendilerine sunmak etkiyi daha da artıracaktır.

SONUÇ

Çağımızda bilim ve teknoloji ciddi anlamda ilerlemiş bulunmaktadır. Her türlü bilgiye kolay ve hızlı ulaşabilme imkânı beraberinde bir takım sorunlar ve etik dışı davranışlara zemin hazırlamıştır. Çalışma sürecince intihal ve türlerini tanımlamaya ve tanımaya çalıştık yapılan incelemeler sonucu intihalin yani bilim ve bilgi hırsızlığının hiçbir toplumda hoş görülmediğine, intihale teşebbüs etmiş kişilerinde hayatlarında çok önemli anlarda bu yanlışlarıyla yüzleşerek itibar kaybettiklerini şahit olduk. İntihal yapıldığı anda ortaya çıkmayıp durumu kurtarsa bile senelerce insanın peşinden gelir ve yakalar. Emek hırsızlığı bir insanın maddi değeri olan bir şeyini çalmaktan daha etik dışı bir durumdur çünkü emeğin maddi karşılığı yoktur ve paha biçilemez. Bu çerçevede düşündüğümüzde intihali önleme adına ciddi adımlar atmalı insanlar bilinçlendirilmeli ve lisans düzeyinde zorunlu ders olarak verilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1.AL-ALLAF, M. (2011) Modern Technology, Preventive Ethics, And The Human Condition. *International Journal of Arts & Science, Issue:29.S.161-168.*
- 2.COPE, (Committee on Publication Ethics). <http://publicationethics.org/>
3. ERKUŞ, A. (2013) Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci. MERSİN: Seçkin Yayıncılık
4. ERTEKİN, C. (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunlar*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi
4. İntihalci başkan istifa etti (2012 Nisan 3). Gazete Habertürk.
- 5.MARKHAM, A.N (2007). Ethic as Method, Method as Ethic. *Journal of Information Ethics*.
6. ODTÜ, Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi. *İntihal*.
<http://ueam.metu.edu.tr/intihal>
- 7.SEYİDOĞLU H. (2009) Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. İSTANBUL: Güzem Can Yayınları.
- 8.SÖNMEZ V,ALACAPINAR F.G.(2013) Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri. ANKARA: Anı Yayıncılık.
9. University cracks down on plagiarism (2005 Mart 22). The Guardian.
10. Üniversitede intihal skandalı (2010 Mayıs 26). Cumhuriyet.
11. WAGER, E.(2011) How should editors respond to plagiarism? *COPE discussion paper*.